bihar board class 10 sanskrit solution Chapter 3 अलसकथा

अभ्यासः

मौखिकः

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि वदत –
(क) इयं कथा कस्मात् ग्रन्थात् उद्धृताऽस्ति?
(ख) अस्यां कथायां कस्य महत्त्वम् वर्णितम् अस्ति ?
(ग) अस्याः कथायाः रचनाकारः कः ?
(घ)इयं कथा कि शिक्षयति ?
(ङ) विद्यापतिः कः आसीत् ?
(च) अस्यां कथायां कस्य दोषस्य वर्णनम् अस्ति ?
(छ)मिथिलायाः मन्त्री कः आसीत् ?
(ज) कं दृष्ट्वा सर्वे धूर्ताः पलायिताः?
(झ) अलसशालायां बहुद्रव्यव्ययं दृष्ट्वा तन्नियोगिपुरुषैः किं परामृष्टम् ?

उत्तरम्– (क) इयं कथा पुरुषपरीक्षा ग्रन्थात् उद्धृताऽस्ति ।
(ख)अस्यां कथायां कारुणिकस्य महत्त्वम् वर्णितम् अस्ति
(ग)अस्याः कथायाः रचनाकारः विद्यापतिः ।
(घ)इयं कथा शिक्षयति आलस्यं महान् रोगः अस्ति । आलसस्य सहायकः प्रायः कोऽपि नैव भवति ।
(ङ)विद्यापतिः लोकप्रियः मैथिलकविः आसीत् ।
(च) अस्यां कथायां आलसस्य दोषस्य वर्णनम् अस्ति ।
(छ) मिथिलायाः मन्त्री वीरेश्वरः आसीत् ।
(ज)अग्निलगां गृहं दृष्ट्वा सर्वे धूर्ताः पलायिताः ।
(झ)अलसशालायां बहुद्रव्यव्ययं दृष्ट्वा तन्नियोगिपुरुषैः परामृष्टम् – यदक्षमबुद्ध्या करुणया केवलमलसेभ्यः स्वामी वस्तूनि दापयति, कपटेनाऽनलसा अपि
गृह्णन्ति इत्यस्माकं प्रमादः।

2. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तरम् एकशब्देन दत्त-
(क) अग्निं दृष्ट्वा के पलायिताः ?
(ख)कति पुरुषाः सुप्ता आसन् ?
(ग) एकः पुरुषः किम् अवदत् ?
(घ) द्वितीयः पुरुषः किम् अवदत् ?
(ङ)तृतीयः पुरुषः किम् अवदत् ?
(च)चतुर्थः पुरुषः किम् अवदत् ?
(छ)वीरेश्वरः कः आसीत् ?
(ज)तस्य स्वभावः कीदृशः आसीत् ?
(झ) अलसानां सुखं दृष्ट्वा के कृत्रिमालस्यं दर्शयित्वा
भोजनं गृह्णन्ति स्म ?

उत्तर

(क) धूर्ताः

(ख)चत्वारः

(ग)कथमयं कोलाहल?

(घ) अस्मिन् गृहे अग्निर्लग्नोऽस्ति ।

(ङ) कोऽपि तथा धार्मिके नास्ति यः इदानीं जलादैर्वासोभिः कटैस्मिन् प्रावृणोतति?

(च)तूष्णी कथं न तिष्ठति ?

(छ) मन्त्री

(ज)कारुणिक:

(झ) धूर्ताः

लिखितः

1. रिक्तस्थानानि पूरयत

(क) स्थितिः.........धावन्ति जन्तवः।

(ख)निर्गतीनां .... वह्निना।

(ग) कपटेनाऽनलसा अपि गृह्णन्ति इत्यस्माकं.......!

(घ) विद्यापतिः लोकप्रियः.........आसीत्।

(ङ)नीतिकाराः आलस्यं..........मन्यन्ते।

(च) आसीत् मिथिलायां..........नाम मन्त्री।

(छ) पश्चादलसानां सुखं दृष्ट्वा धूर्ता अपि कृत्रिममालस्यं दर्शयित्वा गृह्णन्ति।

उत्तरम्– (क)स्थितिः सौकर्यमूला हि सर्वेषामपि संहते ।

सजातीनां सुखं दृष्ट्वा के न धावन्ति जन्तवः ।।

(ख) निर्गतीनां च सर्वेषामलसः प्रथमो मतः।

किञ्चिन्न क्षमते कर्तुं जाठरेणाऽपि वह्निना ।।

(ग)कपटेनाऽनलसा अपि गृह्णन्ति इत्यस्माक प्रमादः ।

नाम मन्त्री।

(घ) विद्यापत्ति : लोकपिय मैथिलकविः आसीत् ।

(ङ) नीतिकारा : आलस्य रिपुरुवं मन्यन्ते ।

(च) आसीत् मिथिलायां वीरेश्वरो नाम मन्त्री ।

(छ) पश्चादलसाना सुखं दृष्ट्वा धूर्ता अपि कृत्रिममालस्यं दर्शयित्वा भोज्य गृह्णन्ति।

2. एकपदेन उत्तरत –

(क)अलसकथायाः कथाकार : कः ?

(ख) वीरेश्वरी नाम मन्त्री कुन आसीत् ?

(ग) केषाम् इष्टलाभ कृत्वा तुन्दपरिमजा वर्तुलीबभूवुः ?

(घ) के कृत्रिमालस्य दर्शयित्वा भोजनं गृह्णनित ? (ङ)तत्रैव कति पुरुषाः सुप्ता

उत्तरम्– (क) विद्यापत्तिः

(ख) मिथिलाया

(ग) आलसाना

(घ)धूर्ताः

(ङ)चत्वारः

https://www.evidyarthi.in/

3 . पूर्णवाक्येन उत्तराणि दत्त –
(क) मिथिलायां कः मन्त्री आसीत् ?
(ख)वीरेश्वरो नाम मन्त्री केभ्यः स्वरुचिभोजनं दापयति स्म ?
(ग) भीषणबुभुक्षया अपि कः किमपि कर्तुं न क्षमते ?
(घ) धूर्ताः किं दृष्ट्वा पलायनं कृतवन्तः ?
(ङ) चत्वारः अलसा : कै : बहिष्कृताः ?
(च)अलसानां कः शरणदः ?
(छ)जन्तवः केषाम् सुखं दृष्ट्वा धावन्ति ?
उत्तरम्-
(क) मिथिलायां वीरेश्वर : नाम मन्त्री आसीत् । (ख)वीरेश्वरो नाम मन्त्री आलसेभ्य : स्वरुचिभोजनं दापयति स्म ।
(ग) भीषणबुभुक्षया अपि अलस : किमपि कर्तुं न क्षमते ।
(घ) धूर्ताः गृहलग्नप्रवृद्धमग्निम् दृष्ट्वा पलायनं कृतवन्तः ।
(ङ) चत्वारः अलसाः नियोगिपुरुषैः बहिष्कृताः । (च)अलसानां कारुणिक : शरणदः ।
(छ)जन्तवः सजातीनिम् सुखं दृष्ट्वा धावन्ति ।

4 . उदाहरणम् अनुसृत्य पदनिर्माणं क्रियताम् – उदाहरणम् -प्रश्न : – अलस + ष्यञ् =
उत्तरम् = आलस्यम्
(क)करुण ष्यञ् =......
(ख) बहुल + ष्यञ् =.....
(ग) प्रधान + ष्यञ् =......
(घ) सरल + ष्यञ् =.......
(ङ)तरुण + ष्यञ् =
(च)कठिन + ष्यञ् =......
(छ)वत्सल + ष्यञ् = ...
उत्तरम्– (क) करुण + ष्य – कारूण्यम् ।
(ख) बहुल + ष्यञ् = बाहुल्यम् ।
(ग) प्रधान + ष्यञ् = प्राधान्यम् ।
(घ) सरल + ष्यञ् = सारल्यम् ।
(ङ) तरुण + ष्यञ् =तारुण्यम् ।
(च). कठिन + ष्यञ् =काठिन्यम् ।
(छ) वत्सल + ष्यञ्=वात्सल्यम् ।

5 . उदाहरणम् अनुसृत्य क्रियापदानि लिखत – उदाहरणम् प्रश्न : ददाति इत्यस्य प्रेरणार्थके..... क्रियापदं भवति ।
उत्तरम् – दापयति ।
(क) पश्यति इत्यस्य प्रेरणार्थक ....क्रियापदं भवति ।
(ख) करोति इत्यस्य प्रेरणार्थक......... क्रियापदं भवति ।
(ग)खादति इत्यस्य प्रेरणार्थके ....क्रियापदं भवति ।
(घ) पठति इत्यस्य प्रेरणार्थके ....क्रियापदं भवति ।
(ङ)गच्छति इत्यस्य प्रेरणार्थके........... क्रियापदं भवति ।
उत्तरम्-

https://www.evidyarthi.in/

(क) पश्यति इत्यस्य प्रेरणार्थक प्रेक्ष्यति क्रियापदं भवति ।
(ख) करोति इत्यस्य प्रेरणार्थके कारयति क्रियापदं भवति ।
(ग) खादति इत्यस्य प्रेरणार्थके खादयति क्रियापदं भवति ।
(घ)पठति इत्यस्य प्रेरणार्थके पाठयति क्रियापदं भवति ।
(ङ) गच्छति इत्यस्य प्रेरणार्थके गम्यति क्रियापदं भवति ।

6 . उदाहरणम् अनुसृत्य प्रश्ननिर्माण क्रियताम् – उदाहरणम् – वीरेश्वर : कारुणिक : मन्त्री आसीत् । प्रश्न : – वीरेश्वरः कीदृशः मन्त्री आसीत् ?

(क)धूर्ताः कृत्रिमालस्यं दर्शयित्वा भोजनम् प्राप्नुवन्ति । (ख)निर्गतीनां प्रथमः अलसः अस्ति ।
(ग) अलसः जाठरेणाऽपि वहिना किमपि कर्तुं न क्षमते ।
(घ) नियागिपुरुषाः अलसशालायां वहि दापयित्वा निरूपयामासुः ।
(ङ) स्त्रीणां गतिः पतिरेव ।
(च)बालानां गति : जननी ।
(छ)कारुणिक : अलसानां गतिः ।

उत्तर-

(क)धूर्ताः कृत्रिमालस्यं दर्शयित्वा किम् प्राप्नुवन्ति ? (ख)निर्गतीनों प्रथमः कः अस्ति ?
(ग)क : जाठरेणाऽपि वह्निना किमपि कर्तुं न क्षमते ?
(घ)नियोगिपुरुषाः कषाम् वह्नि दापयित्वा
निरूपयामासुः ?
(ङ) काषाम् गतिः पतिरेव ?
(च)केषाम् गति : जननी ?
(छ) कारुणिक : केषाम् गतिः ?

https://www.evidyarthi.in/